

SPORAZUM IZMEĐU FNRJ I ŠVAJCARSKE KONFEDERACIJE
O NAKNADI ZA ŠVAJCARSKE INTERESE U JUGOSLAVIJI

Bern, 27. septembra 1948.

Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Vlada Švajcarske Konferencije, u želji da brzo i konačno regulišu švajcarske zahteve koji proističu iz jugoslovenskih raznih mera nacionalizacije, eksproprijacije i ograničenja, ugovorile su sledeće:

Clan 1

Na ime globalne naknade za švajcarska dobra, prava i interese pogođene raznim jugoslovenskim merama nacionalizacije, eksproprijacije i ograničenja, jugoslovenska Vlada će isplatiti švajcarskoj Vladi jednu svotu od sedamdeset i pet miliona švajcarskih franaka.

Clan 2

Iznos pomenut u članu prvom biće otplaćivan u polugodišnjim tranšama i isplaćen najdalje u roku od deset godina, prema modalitetima ugovorenim između Vlada obeju zemalja.

Clan 3

Posle potpune isplate iznosa od sedamdeset i pet miliona švajcarskih franaka, švajcarska Vlada smatraće kao konačno regulisane sve zahteve za naknadu švajcarskih interesenata pogođenih raznim jugoslovenskim merama nacionalizacije, eksproprijacije i ograničenja. .

V. Dedijer, *Dokumenti 1948*, I, 590—592.

PREPISKA IZMEĐU VLADA FNRJ I SAD U VEZI SA ZAKLJUČENJEM
SPORAZUMA O POMOĆI U HRANI I POMOĆI ZA POTREBE
JUGOSLOVENSKIH ORUŽANIH SNAGA

Beograd—Vašington, 20. oktobra—21. novembra 1950.

APENDIKS

JUGOSLOVENSKA NOTA OD 20. OKTOBRA 1950.
I SLEDECE NOTE IZMENJENE U VEZI SA HITNIM
PROGRAMOM POMOĆI

1. Jugoslovenska nota od 20. oktobra 1950:

Vaša Ekselencijo, Po instrukcijama moje vlade imam čast da Vam uputim sledeće saopštenje:

¹ Jugoslavija je nastojala da pitanje naknade najpre reši s manjim zapadnoevropskim zemljama koje nisu bile u stanju da vrše neposredan pritisak na FNRJ, stvarajući tako obrazac za sporazume sa SAD, Velikom Britanijom i Francuskom. Ukupna visina obeštećenja iznosila je oko 98 miliona dolara.

Prošlog 3. oktobra, upoznao sam Steit Dipartment (Ministarstvo inostranih poslova) sa memorandumom koji se bavi ogromnim gubicima koje je pretrpela privreda Federativne Narodne Republike Jugoslavije zbog oštre i dugotrajne suše ove godine, kao i o hitnim merama koje je Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije preduzela u vezi sa tako prouzrokovanim teškoćama.

Želeo bih da ovom prilikom ponovim da je Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije ustanovila brižljivim ispitivanjem načinjene štete da, uprkos svim naporima i krajnjem ograničenju potrošnje, još uvek postoji gubitak od oko 105 miliona dolara, koji se može pokriti samo uz izuzetnu pomoć iz inostranstva. Suštinski, ova brojka predstavlja samo mali deo ukupne materijalne štete prikazane u memorandumu od 3. oktobra.

Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije veruje da će Vlada Sjedinjenih Američkih Država na vreme proučirati nastalu situaciju i spremna je da omogući i druge podatke koji bi poslužili u tom smislu.

U vezi sa ovim poslednjim imam čast da izjavim u ime Vlade Federative Narodne Republike Jugoslavije da će Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije izuzetno ceniti pomoć Sjedinjenih Američkih Država u prevazilaženju teškoća koje su Jugoslaviju pogodile kao posledica elementarne nepogode tokom ove (godine).

Koristim ovu priliku da Vašu Ekselenciju uverim u moje duboko poštovanje.

V. Popović, jugoslovenski ambasador

2. Note izmenjene u Beogradu koje potvrđuju sporazum postignut između Sjedinjenih Država i Jugoslovenske vlade o publicitetu i dogovorima o posmatranju u vezi sa raspodelom pomoći u hrani koja je Jugoslaviji dodeljena po sporazumu o pružanju hitne pomoći:

Nota Sjedinjenih Američkih Država od 17. novembra 1950:

Dragi gospodine Ministre, Ambasada Sjedinjenih Američkih Država želi da potvrdi u vezi sa pomoću u vidu hrane koju vlada Sjedinjenih Američkih Država direktno ili indirektno dostavlja da bi sprečila stradanja ljudi u Jugoslaviji ove, nastupajuće zime, da je sporazum koji smo postigli za vreme naših razgovora a koji se tiče rukovanja i raspodele pomenute hrane ovakav:

Omogućiće se službenicima Vlade Sjedinjenih Država i predstavnicima štampe Sjedinjenih Država da slobodno posmatraju primanje i raspodelu ove pomoći, tako da ona bude jednako raspodeljena među stanovništvom Jugoslavije, da će ovi službenici imati mogućnost da svoje primedbe dostave odgovarajućim jugoslovenskim vlastima, kao i da sa njima diskutuju o snabdevanju i problemima transporta, i da je Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije spremna da obezbedi periodične izveštaje u vezi sa upotrebom ove pomoći.

Takođe se podrazumeva da će Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije omogućiti da se izvor i karakter ove pomoći obelodane narodu Jugoslavije i da je spremna da tome da puni publicitet, kao i da omogući vladi Sjedinjenih Država da ostvari sličan publicitet koristeći posebne natpise ili druge pokazatelje na pakovanju pomoći u hrani koja se ustupa.

Želeo bih da potvrdite naš sporazum i koristim ovu priliku, Gospodine Ministre, da Vas uverim u svoje duboko poštovanje.

Džordž Alen, američki ambasador

Jugoslovenska nota od 21. novembra 1950. godine:

Dragi Gospodine Ambasadore, Imam čast da Vas izvestim o prijemu Vaše note datirane 17. novembra 1950, koja glasi (nota od 17. novembra citirana je u celini).

Imam čast da Vas izvestim da se vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije u potpunosti slaže sa navedenim tekstom i koristim ovu priliku, Gospodine Ambasadore, da Vas uverim u svoje najdublje poštovanje.

L. Mates, zamenik ministra spoljnih poslova

3. Note izmenjene u Beogradu između Sjedinjenih Država i Jugoslovenskih oružanih snaga prema aktu o uzajamnoj pomoći:

Nota Sjedinjenih Država od 20. novembra 1950:

Dragi Gospodine Ministre, Imam čast da ukažem na zahtev za pomoć koji je državnom sekretaru Vlade Sjedinjenih Država 20. oktobra podneo ambasador Federativne Narodne Republike Jugoslavije, kako bi se rešila situacija u Jugoslaviji koja je posledica nedavne suše.

Posebno ukazujemo na deo o nestašici u vašoj zemlji, koja utiče na mogućnost vaše vlade da ispunjava potrebe u hrani svojih vojnih snaga. Razumemo da je suša u Jugoslaviji i njena posledica — nestašica hrane tako drastična da ozbiljno ugrožava mogućnost vaše vlade da se brani protiv agresije.

Obe naše vlade žele da zaštite međunarodni mir i sigurnost u okviru Povelje Ujedinjenih nacija kroz mere koje će unaprediti mogućnosti nacija posvećenih ciljevima i principima Povelje da efektivno učestvuju u pripremanju za individualnu i kolektivnu samoodbranu, a u smislu podrške ovim principima i ciljevima.

U vezi sa tim drago mi je što mogu da Vas izvestim da je moja vlada spremna, sledeći odredbe Zakona 329 (the provisions of Public Law 329, Righty first Congress, as amended), da pruži pomoć u hrani za oružane snage vaše vlade, a na osnovu uzajamnog dogovora:

1) Vaša vlada će koristiti pomoć isključivo za ciljeve za koje se navedena daje, tj. za ostvarivanje ciljeva Povelje Ujedinjenih nacija, za sprečavanje slabljenja odbrane Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

2) Vaša vlada se slaže da dogovorenu pomoć neće prosiediti nekoj drugoj naciji bez prethodnog odobrenja ove vlade.

3) Vaša vlada će pružiti Sjedinjenim Državama recipročnu pomoć time što će nastaviti da olakšava proizvodnju i prenošenje u Sjedinjene Države, u takvim količinama i pod uslovima koji se odrede, sirovih i polupreradenih materijala koje Sjedinjene Države zahtevaju kao rezultat nedostatka ili potencijalnog nedostatka u sopstvenim izvorima, a koje je Jugoslavija u mogućnosti da dostavi. Dogovori za takvo prenošenje zavisice od domaće upotrebe i trgovinskog izvoza Jugoslavije.

4) Vaša vlada je spremna da omogući upotrebu dinara vladi Sjedinjenih Država za administrativne poslove u okviru Jugoslavije, u vezi sa pomoću koju su Sjedinjene Države obezbedile Jugoslaviji na osnovu ovog dogovora. Naše dve vlade će u odgovarajuće vreme započeti dis-

kusije kako bi odlučile koja je svota u pitanju, kao i da bi se dogovorile o isporuci ovih dinara.

Imam čast da predložim da ova nota, zajedno sa odgovorom Jugoslovenske vlade, koje nam daje ova uverenja, predstavlja dogovor koji stupa na snagu sa datumom Vašeg odgovora.

Koristim ovu priliku, Gospodine Ministre, da vas uverim u svoje najdublje poštovanje.

Džordž Alen, američki ambasador

Jugoslovenska nota od 21. novembra 1950:

Dragi Gospodine Ambasadore, Imam čast da vas obavestim o prijemu Vaše note datirane 20. novembra 1950, a koja glasi (nota citirana u celini).

Imam čast da Vas izvestim da se Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije u potpunosti slaže sa navedenim tekstom, i koristim ovu priliku, Gospodine Ambasadore, da Vas uverim u svoje najdublje poštovanje,²

L. Mates, zamenik ministra spoljnih poslova

V. Dedijer, *Dokumenti 1948*, 3, 123—126.

² Osnovna karakteristika stava Sjedinjenih Američkih Država prema Jugoslaviji izražavala se u činjenici „da se Jugoslavija posmatra samo kao jedan element u funkciji primarnih, američko-sovjetskih odnosa, a ne kao samostalni subjekt međunarodnih odnosa"... „Jugoslavija je za njih predstavljala jedan strukturalni elemenat komunističkog sistema i kao takva bila dvostruko neprihvatljiva za Sjedinjene Države: unutrašnjopolitički, po svojim vrednostima, ciljevima i metodama uređenja društva — neprijateljski režim i, spoljnopolički, kao sistem koji je u funkcionalnom sadejstvu s nacionalnim interesom Sovjetskog Saveza". Otuda su do sukoba Jugoslavije sa SSSR-om, kao rezultat Staljinovog pokušaja gušenja jugoslovenske revolucije, SAD na svaki „spoljnopolički potez jugoslovenske vlade, na svaki aspekt ispoljavanja jugoslovenskog nacionalnog interesa, reagovala „kao na jedan deo kompleksne manifestacije sovjetskog nacionalnog interesa". (D. Mugoša, n. r., 59)

Amerikanci su u to vreme zadržavali monetarno zlato Jugoslavije koje se nalazilo u Federalnoj banci za rezerve u iznosu od 47 miliona dolara SAD. Pregovori za povratak ovog zlata su započeli još u vreme Privremene vlade DFJ, ali su ih Amerikanci kočili.

Štab za planiranje politike SAD, koji je osnovao Džordž Maršal maja 1947, razmatrao je 30. juna 1948. situaciju nastalu u ovom delu sveta posle objavljivanja Rezolucije IB. Prema toj analizi, prvi put u istoriji „međunarodne zajednice" jedna „komunistička država", koja je počivala „na organizacionim principima sovjetske države" i „na sovjetskoj ideologiji", postajala je „nezavisna od Moskve", i ako se ova pojava proširi i na druge zemlje za SAD je jugoslovenski slučaj dobijao značaj presedana. Polazilo se od toga da Jugoslavija i dalje ostaje komunistička zemlja, te bi samim tim bilo pogrešno Tita smatrati američkim prijateljem samo zato što je napadnut od Staljina. Ipak „ovim činom je srušen oreol mistične svemoći i nepogrešivosti koji je okruživao Kremlj". SAD su ostale nezadovoljne režimom u Jugoslaviji, ali su podvlačile da ne žele da se mešaju u njene unutrašnje stvari ukoliko ona nije potčinjena nekoj stranoj sili. Predstavnici SAD su bili svesni značaja jugoslovenskog primera, koji je trebalo učiniti atraktivnim i za druge zemlje u kojima su komunističke partije bile vladajući činilac. Formulirana je politika „čekati i budno pratiti" (Watchful waiting). Inače, navodi D. Mugoša, Stejt Department je kao najverovatniji uzrok sukoba smatrao stav jugoslovenske vlade prema balkanskoj i podunavskoj federaciji kao „trećem centru ravnoteže snaga u svetu". Slično shvatanje iznosi i Đuzepe Bofa. Iz ovog se već mogla izvoditi politika i teorija policentrizma u dotle monolitnom socijalističkom svetu. U proceni jugoslovenske pozicije zvaničnici Stejt Departmenta su uočavali značaj samostalne revolucije u Jugoslaviji bez isključive pomoći SSSR-a i Titov ugled, koji su Sovjeti potcenili, utičući da on — prema izveštaju ambasade u Beogradu izade „kao najveći jugoslovenski heroj od 14. veka". U prvo vreme Stejt Department nije

SPORAZUM IZMEĐU VLADE FNRJ I VLADE SAD U VEZI
SA DAVANJEM POMOĆI PREMA ZAKONU O HITNOJ
POMOĆI JUGOSLAVIJI OD 1950. GODINE

Beograd, 6. januara 1951.

Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Vlada Sjedinjenih Država Amerike;

Saglasivši se o klauzulama i uslovima pod kojima će biti izvršeni prvi transporti hrane za Jugoslaviju radi zadovoljenja hitnih potreba, posledica nedavne suše;

U želji da se utvrdi razumevanje koje će da vlada pri dodeljivanju dalje pomoći u skladu sa odredbama Zakona o hitnoj pomoći Jugoslaviji od 1950. godine;

Clan 1.

1. Vlada Sjedinjenih Država Amerike će, prema odredbama Zakona o hitnoj pomoći Jugoslaviji od 1950. godine, davati pomoć narodu Jugoslavije, stavljajući na raspolaganje ovu pomoć onako kako to bude odobrila Vlada Sjedinjenih Država Amerike.

hteo da ide dalje u pomoći vladi Jugoslavije da to ne oslabi njene pozicije u zemlji. On nije prihvatio Harimanove sugestije da Jugoslaviju vojno pomogne i da ekonomsku pomoć veže za političke koncesije. Odbio je i zahteve grčke i italijanske vlade koji su polazili od uslovljavanja ekonomske pomoći Jugoslaviji promenom njene politike prema ovim zemljama. Peti kongres KPJ značio je „prvi test dubine sukoba“ između SSSR-a i Jugoslavije. Glasanje jugoslovenske delegacije na Dunavskoj konferenciji (pribrežne države: Ukrajina, Bugarska, Rumunija, Mađarska, Jugoslavija i Cehoslovačka, Austrija, ali bez prava glasa, i četiri sile — SAD, Velika Britanija, SSSR i Francuska) SAD su uzimale kao dokaz da Jugoslavija podržava sovjetske interese. Za SAD Jugoslavija se slično ponašala i u Savetu bezbednosti po pitanju STT i na Trećem zasedanju OUN povodom Grčke. Sve te manifestacije uveravale su SAD da Jugoslavija nastavlja da podržava sovjetsku politiku. No pored odbrane svojih interesa Jugoslavija je i iz taktičkih razloga (dobijanje u vremenu i t. si.) opredeljivala svoje međunarodno ponašanje. Ona je, čak, da bi ublažila sovjetske optužbe izvela nacionalizaciju sitne industrije aprila 1948, nezavisno od toga što je koncepcija o podržavljenju polazila od vlasništva svih objekata u državnim rukama. Januara 1949. izjasnila se i za kolektivizaciju. Osnivanje Visoke partijske škole aprila 1948, SAD su ocenile, takođe, kao koncesiju zahtevima IB za poboljšanje teorijske i ideološke obuke.

Jugoslovenski otpor bio je uzor za ostale zemlje „narodne demokratije“, zbog čega su ga SAD podržavale. Najviše se isticao značaj sukoba za odnose između Kine i SSSR-a. D. Mugoša navodi: „Mao Ce Tung preuzima vlast u Kini, bez pomoći Crvene armije i moguće je da je već inficiran Titovim virusom.“ Zaključak Štaba za planiranje SAD je glasio da SAD imaju očigledan interes da „Titoizam nastavi da postoji kao erozivna i dezintegraciona snaga koja deluje unutar sovjetske sfere. On predstavlja bitnu slabost u ruskim ekspanzionističkim planovima.“ Nova faza te politike sažeta je u formuli „održati Tita na vlasti“ (keeping Tito afloat). Ona se sastojala u tome, sa stanovišta kratkoročnih ciljeva, da pomogne jugoslovensku vladu da očuva nezavisnost Jugoslavije uz nastavljanje socijalističke izgradnje, ali bez odricanja dugoročnog cilja da se ponovo uspostavi Jugoslavija kao demokratska država. Ova politika „održati Tita na vlasti“ počela je da se sprovodi odlukom predsednika Trumana od 18. februara 1949. Primena ove politike držana je u tajnosti, jer se Kongres SAD suprotstavljao pomoći bilo kojoj državi u kojoj su komunisti bili na vlasti. SAD su se trudile da za ovu svoju tajnu politiku pridobiju i druge zapadnoevropske zemlje.

Stejt Department se založio za davanje zajma Export-Import banke, jer je ambasador Kenon slao „alarmantne vesti“ o slabom stanju privrede u Jugoslaviji. D. Mugoša navodi Kenonov telegram od 19. jula 1949: „Ukoliko izostane pomoć u toku narednih meseci ‚režim‘ će biti oslabljen do te mere da neće moći uspešno odigrati ulogu koju mi od njega očekujemo.“

Član 2.

1. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Vlada Sjedinjenih Država Amerike smatraju da je u njihovom **zajedničkom** interesu da daju puni publicitet ciljevima i toku pomoći koja se pruža prema ovom sporazumu i da narodu Jugoslavije budu pristupačne sve informacije o tome. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije će podupirati objavljivanje ovakvih informacija i davati preko jugoslovenske štampe, radija i ostalih raspoloživih sredstava puni i redovni publicitet pomoći pruženoj od Sjedinjenih Država Amerike prema ovom sporazumu, i dozvoliće Vladi Sjedinjenih Država Amerike da u saradnji sa Jugoslovenskom vladom koristi ova sredstva, ukoliko to bude potrebno za ostvarenje ovog cilja.

2. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije dozvoliće i omogućiće u svakom pogledu predstavnicima Vlade Sjedinjenih Država Amerike, uredno imenovanim u tu svrhu od ambasadora Sjedinjenih Država u Jugoslaviji, da slobodno i bez ograničenja posmatraju, nadgledaju i izveštavaju o primanju i raspodeli u Jugoslaviji robe i druge pomoći koja se stavlja na raspolaganje prema ovom sporazumu, i u potpunosti će saradivati sa njima dozvoljavajući im puni pristup komunikacionim i informacionim sredstvima. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije daće predstavnicima štampe Sjedinjenih Država Amerike punu slobodu da posmatraju i izveštavaju o primanju i raspodeli robe i druge pomoći stavljene na raspolaganje prema ovom sporazumu.

3. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije staviće na raspolaganje Vladi Sjedinjenih Država Amerike onoliki iznos u dinarima koliko će Vlada Sjedinjenih Država Amerike tražiti za pokriće svojih troškova u Jugoslaviji u vezi sa upravljanjem i izvođenjem programa pomoći pružene ovim sporazumom.

4. Roba i ostala pomoć stavljena na raspolaganje prema ovom sporazumu i slični materijal proizveden u zemlji ili uvezen iz spoljnih izvora, deliće se podjednako jugoslovenskom narodu, bez diskriminacije s obzirom na rasu, političko ubeđenje ili veru.

5. Ukoliko od prodaje robe stavljene na raspolaganje prema odredbama Zakona o hitnoj pomoći Jugoslaviji od 1950. godine, uključivši i brašno transportovano iz Nemačke i Italije, bude ostvaren kakav prihod u dinarima, Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije upotrebiće odgovarajući iznos dinara za pružanje pomoći licima u oskudici i deci, u dobrotvorne i medicinske svrhe ili u druge svrhe o kojima bi se obe vlade sporazumele.

6. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije preduzeće sve potrebne ekonomske mere da smanji svoje potrebe za pomoć, da podstiče povećanje proizvodnje i raspodele prehrambenih artikala unutar Jugoslavije i da smanji opasnost slične nestašice hrane u budućnosti.

Član 3.

Vlada Sjedinjenih Država Amerike rezerviše sebi pravo da u svako vreme obustavi svoju pomoć Jugoslaviji, stavljenu na raspolaganje prema ovom sporazumu, uključujući i obustavu isporuke celokupnog planiranja ali još neisporučenog materijala.

Ovaj sporazum stupa na snagu na dan njegovog potpisivanja. Sačinjeno u Beogradu, u dva primerka, na engleskom i srpskohrvatskom jeziku, dana 6-og januara 1951. godine.³

Za Vladu Federativne Narodne
Republike Jugoslavije:
E. Kardelj*

Za Vladu Sjedinjenih
Država Amerike:
Dž. Alen

V. Dedijer, *Dokumenti* 1948, 3, 138—140.

IZJAVA ACESONA O STAVU SAD PREMA AGRESIVNOJ POLITICI PROTIV JUGOSLAVIJE

Vašington, 14. februara 1951.

Na današnjoj konferenciji za štampu američki ministar inostranih poslova Din Ačeson upozorio je, kako javlja Junajted-pres, da bi svaki napad na Jugoslaviju ugrozio svetski mir. On je dodao da su stav Sjedinjenih Američkih Država prema takvom napadu jasno nagovestili američki postupci u odbrani Koreje i u sprovođenju odluka OUN u Koreji.⁴

Borba, 15. februar 1951.

BEVANOVA IZJAVA O JUGOSLAVIJI

London, 16. februara 1951.

Odgovarajući na neka pitanja poslanika u debati u Donjem domu, britanski ministar rada Bevan je, između ostalog, izjavio da je britanska vlada „svesna potencijalne opasnosti koju po Jugoslaviju pret-

³ Istraživanja D. Mugoše pokazuju da su se u javnom mnenju SAD ispoljila dva sasvim suprotna stava: po jednom trebalo je podržati Jugoslaviju da se oslabe pozicije SSSR-a i u Istočnoj Evropi, pa čak uključiti Jugoslaviju u Maršalov program, za razliku od drugih da SAD treba da se drže van tog spora koji je „namešten” ili „privremen”. Što se tiče američkog Kongresa, on je istupao protiv pomoći bilo kojoj komunističkoj zemlji. Antikomunizam je do tog stepena bio zahvatio SAD da je čak Din Ačeson, državni sekretar za spoljne poslove, posle nimenovanja morao pružiti dokaze da ne saraduje sa komunistima i da sam nema „simpatije za komunističke ideje”. Za Kongres Jugoslavija je bila zemlja čiji je sistem počivao na vrednostima koje su bile strane SAD. Prilikom debate u Kongresu o ekonomskoj pomoći Jugoslaviji, koju Stejt Department nije mogao da izbegne (odobranje zajma Export-Import banci, kupovina postrojenja za eksploataciju gvozdena rude) izrečena su mišljenja o Jugoslaviji kao zemlji „komunističke diktature” ih čula mišljenja da Vlada FNRJ treba da oslobodi Stepinca. Senator Bridž nazvao je politiku Stejt Departmenta „konfuznom i glupom”.

⁴ Odluku Stejt Departmenta i Vrhovnog štaba SAD da se napad na Jugoslaviju neće smatrati lokalnim ratom od koga će SAD ostati po strani izneo je predsednik SAD. Novi ambasador u SAD Džordž Alen izjavio je, s pozivom na predsednika SAD: „Predsednik je potvrdio da se Sjedinjene Države odlučno protivimo agresiji ili pretnji agresijom bilo gde u svetu, odlučno podržavajući principe suvereniteta i nezavisnosti država. Što se tiče Jugoslavije, mi se u istoj meri protivimo agresiji na nju kao i agresiji na bilo koju drugu državu i štitićemo održanje suvereniteta Jugoslavije baš kao i bilo koje druge države.”

Ovoj izjavi Dina Ačesona prethodila je izjava Hari Trumana, predsednika SAD, 20. jula 1950. da SAD osuđuju agresiju ma gde do nje došlo, čime je mislio i na Jugoslaviju.

stavlja porast oružanih snaga satelita, što je još podvučeno neprijateljskom sovjetskom i satelitskom propagandom".

Bevan je naglasio da svaka opasnost po Jugoslaviju interesuje britansku vladu, koja je u tim pitanjima u kontaktu i s drugim vladama. Ovu njegovu izjavu Donji dom je primio s odobravanjem.⁵
Borba, 17. februar 1951.

IZJAVA KOCE POPOVICA

Vašington, 20. juna 1951.

Pre polaska iz Vašingtona, general-pukovnik Koča Popović poseo je, u pratnji ambasadora FNRJ u Vašingtonu Vlade Popovića, ministra inostranih poslova SAD Dina Ačesona. Razgovor između general-pukovnika Popovića i ministra Ačesona trajao je 35 minuta.

Posle ovog razgovora, novinari su zamolili general-pukovnika Koču Popovića da odgovori na nekoliko pitanja. Odgovarajući na postavljena pitanja, Koča Popović je između ostalog rekao:

„Rezultati razgovora potpuno su zadovoljavajući. Mi očekujemo da ćemo dobiti naoružanje za odbranu nezavisnosti naše zemlje i za očuvanje mira u tom delu sveta.

Borbena sposobnost Jugoslovenske armije — dodao je on — kao i odlučnost jugoslovenskih naroda da brane svoju zemlju vrlo su visoki. Jedina teškoća, kao što vam je poznato, jeste nedostatak u oružju, što pretstavlja jedan od glavnih razloga za moj dolazak ovamo".

Sinoć je general-pukovnik Koča Popović stigao u Njujork, odakle 22 juna brodom „Kvin Elizabet" polazi za Evropu.
Borba, 21. jun 1951.

POMOĆ VLADA SAD, VELIKE BRITANIJE I FRANCUSKE FNR JUGOSLAVIJI

Beograd, 27. avgusta 1951.

U vezi pregovora koji su 16 jula ove godine započeli između predstavnika Vlade FNRJ i Vlade Sjedinjenih Američkih Država, Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Republike Francuske o pitanju ekonomske pomoći Jugoslaviji, predstavnici triju vlada saopštili su 27 avgusta ove godine predstavnicima Vlade FNRJ da su tri vlade odlučile da se za drugo polugođe ove godine Jugoslaviji pruži ekonomska pomoć u iznosu od 50 miliona dolara za nabavku sirovina.

Deo pomoći sa kojom učestvuju SAD koristeće se do odluke Kongresa privremeno iz sredstava MDAP, (Programa za pomoć u odbranbene svrhe) u iznosu od 29,8 miliona dolara.

Ujedinjena Kraljevina učestvuje sa 4 miliona funti (11,5 miliona dolara).

Republika Francuska obezbediće iznos od dve milijarde franaka (šest miliona dolara) pod uslovom saglasnosti francuskog parlamenta.

⁵ Britanska vlada je istog meseca označila opasnost po Jugoslaviju kao brigu „vlade Njegovog Veličanstva". Antoni Idu je u britanskom Parlamentu dao punu podršku Jugoslaviji 19. novembra 1951. Britanski vladini predstavnici upozoravali su da je bilo kakva opasnost za Jugoslaviju „koja je igrala herojsku ulogu u otporu Hitlerovoj agresiji, prirodna... briga vlade Njegovog Veličanstva i mi smo po ovome u vezi sa drugim vladama".

Pregovori se nastavljaju između predstavnika Vlade FNRJ i predstavnika triju vlada o tehnici korišćenja ove pomoći i artiklima koji će se nabaviti iz ovih sredstava.

Borba, 28. april 1951.

SPORAZUM IZMEĐU VLADE FNRJ I VLADE SAD O VOJNOJ POMOĆI

Beograd, 14. novembra 1951.

... Sporazumele su se kako sledi:

Član I

1. Vlada Sjedinjenih Američkih Država će pružiti ili će nastaviti da pruža Vladi Federativne Narodne Republike Jugoslavije opremu, materijale, usluge i drugu pomoć u saglasnosti sa propisima i uslovima koji će se sporazumno ustanoviti. Pružanje takve pomoći biće u saglasnosti sa Poveljom Ujedinjenih nacija. Pomoć će se pružiti u smislu i po svim odredbama, uslovima i propisima o prestanku važenja Zakona o uzajamnoj odbrambenoj pomoći iz 1949. godine i Zakona o uzajamnoj bezbednosti iz 1951. godine, zakona o izmenama i dopunama ovih zakona i zakona o dodeljivanju sredstava donetih na osnovu tih zakona. Dve vlade će s vremena na vreme pregovarati o detaljnim sporazumima potrebnim za izvršenje odredaba ovog paragrafa.

2. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije koristiće pomoć isključivo za unapređenje ciljeva Povelje Ujedinjenih nacija radi unapređenja međunarodnog mira i bezbednosti i radi jačanja odbrane Federativne Narodne Republike Jugoslavije protiv agresije.

3. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije obavezuje se da neće bez prethodnog pristanka Vlade Sjedinjenih Američkih Država preneti na ma koje lice koje nije njen službenik ili njen organ, niti na ma koju drugu državu pravni naslov ili posed ma koje opreme, materijala, obaveštenja ili usluge primljenih na bazi poklona.

4. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije pružiće Sjedinjenim Američkim Državama recipročnu pomoć time što će nastaviti da pruža olakšice proizvodnji i prenosu u Sjedinjene Američke Države, u količinama i po pogodbama i uslovima koji bi se sporazumno ustanovili, sirovina i polufabrikata potrebnih Sjedinjenim Američkim Državama usled pomanjkanja ili mogućeg pomanjkanja u njenim sopstvenim sredstvima, a koji bi bili raspoloživi u Jugoslaviji. U sporazumima o takvim prenosima, pokloniće se nužna pažnja potrebama Jugoslavije za domaću upotrebu i za komercijalni izvoz.

Član II

1. Svaka će vlada preduzimati, saglasno potrebama bezbednosti, odgovarajuće mere da javnost obaveštava o primeni ovog sporazuma.

2. Svaka će vlada preduzimati mere bezbednosti u pogledu kojih će se postići sporazum između dve vlade u svakom slučaju, da bi se sprečilo otkrivanje ili dovođenje u opasnost klasificiranih vojnih materijala, usluga ili obaveštenja pruženih na osnovu ovog sporazuma.

Član III

Dve vlade će na zahtev ma koje od njih pregovarati radi postizanja odgovarajućih sporazuma između sebe u pogledu odgovornosti za patente ili slične zahteve zasnovane na upotrebi pronalazaka, načina

proizvodnje, tehnoloških obaveštenja ili drugih formi poseda zaštićenih zakonom, a u vezi sa opremom, materijalima ili uslugama pruženim na osnovu ovog sporazuma. Prilikom tih pregovora uzeće se u obzir unošenje jedne obaveze, prema kojoj će svaka vlada preuzeti odgovornost za sve ovakve zahteve svojih državljana i za sve ovakve zahteve državljana drugih zemalja koje nisu stranke u ovom sporazumu, nastale u okviru njene nadležnosti.

Clan IV

1. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije obavezuje se da stavi na raspolaganje Vladi Sjedinjenih Američkih Država dinare da ih ona koristi za svoje administrativne i operativne izdatke u vezi sa izvršenjem ovog sporazuma. Dve vlade će otpočeti razgovore u cilju određivanja iznosa tih dinara i sporazumevanja o načinu snabdevanja ovim dinarima.

2. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije će, sem u slučaju drukčijeg sporazuma, odobriti oslobođenje od carina i poreza za uvoz i izvoz proizvoda, imovine, materijala ili opreme uvezene na njenu teritoriju ili izvezene sa njene teritorije u vezi sa ovim sporazumom. Sporazumom između Vlade Sjedinjenih Američkih Država i vlade druge zemlje koja prima vojnu pomoć.

Clan V

Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije saglasna je da primi osoblje Vlade Sjedinjenih Američkih Država koje će na njenoj teritoriji ispunjavati odgovornosti Vlade Sjedinjenih Američkih Država iz ovog sporazuma i kome će biti pružane olakšice za osmatranje odvijanja pomoći pružene na osnovu ovog sporazuma. Obe vlade podrazumevaju da će broj takvog osoblja biti što je moguće manji. Osoblje državljanstva Sjedinjenih Američkih Država, uključujući i privremeno postavljeno osoblje, u odnosu na Vladu Federativne Narodne Republike Jugoslavije delovaće kao deo Ambasade Sjedinjenih Američkih Država pod upravom i nadzorom šefa diplomatske misije i imaće isti položaj kao i drugo osoblje Ambasade Sjedinjenih Američkih Država američkog državljanstva sa odgovarajućim rangom. Na osnovu odgovarajuće notifikacije od strane Vlade Sjedinjenih Američkih Država priznaće se puni diplomatski status sporazumno ustanovljenom broju naimenovanog osoblja.

Clan VI

1. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije ponovo potvrđuje da će i dalje sudelovati u unapređenju međunarodnog sporazumevanja i dobre volje, i u održavanju svetskog mira; da će, saglasno svojoj političkoj i ekonomskoj stabilnosti, doprineti razvijanju i održavanju svoje sopstvene odbrambene snage i odbrambene snage slobodnog sveta, koliko joj to dozvoljava raspoloživa radna snaga, njeni izvori, mogućnosti i opšti ekonomski uslovi; i da će preduzeti sve razumne mere potrebne da razvija svoje odbrambene mogućnosti.

2. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije se obavezuje da će radi odstranjenja uzroka međunarodne zategnutosti preduzeti akciju za koju bi se postigao uzajamni sporazum.

3. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije je saglasna da preduzima odgovarajuće korake za obezbeđenje efektivnog korišćenja ekonomske i vojne pomoći pružene od strane Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Član VII

1. Ovaj sporazum će stupiti na snagu na dan potpisivanja, i ostaće na snazi još godinu dana računajući od dana prijema od ma koje strane pismene notifikacije o nameri druge strane da ga okonča, no s tim da će propisi paragrafa 2. i 3. člana I i sporazuma sklopljenih na osnovu paragrafa 2. člana II i člana III ostati u važnosti, sem ako se dve vlade budu drukčije sporazumele.

2. Vlada Sjedinjenih Američkih Država zadržava pravo da u svako doba obustavi svoju pomoć Jugoslaviji koja se pruža na osnovu ovog sporazuma, uključujući isporuke materijala koje su predviđene, ali još nisu prenete.

3. Dve vlade će se na zahtev ma koje od njih savetovati po bilo kom predmetu u odnosu na primenu ovog sporazuma ili u odnosu na delatnost ili sporazume koji se izvršavaju na bazi ovog sporazuma.

4. Propisi ovog sporazuma mogu biti u svako doba ponovo ispitani na zahtev ma koje vlade ili izmenjeni na osnovu sporazuma obe vlade.

5. Ovaj će sporazum biti registrovan kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Rađeno u Beogradu u duplikatu na engleskom i srpsko-hrvatskom jeziku dana četrnaestog novembra 1951.®

Za Vladu
Federativne Narodne Republike
Jugoslavije,
J. B. Tito

Za Vladu
Sjedinjenih Američkih
Država:
V. Alen

V. Dedijer, *Dokumenti 1948*, 3, 274—277.

UKAZ

O UKIDANJU RATNOG STANJA SA SAVEZNOM REPUBLIKOM AUSTRIJOM, 1951.

S obzirom da je proteklo 5 godina od završetka rata (1941—1945) i da više nema osnova za dalje održavanje ratnog stanja između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Savezne Republike Austrije, utvrđuje se

I

Od dana stupanja na snagu ovog ukaza neće se na Saveznu Republiku Austriju i austrijske državljane primenjivati pravni propisi Federativne Narodne Republike Jugoslavije koji su proistekli iz ratnog

⁶ Jugoslavija je za države Zapada ostala komunistička zemlja. One su joj davale pomoć, ali nisu prihvatale njeno unutrašnje uređenje. SAD su, kako je to definisao ambasador Džordž Alen, bile u pristupu Jugoslaviji rukovođene „hladnokrvnom kalkulacijom obostranih interesa“. Jedna struja na Zapadu je predlagala da se Jugoslavija prinudi da priđe Severnoatlantskom vojnom savezu, ah je nadvladala druga linija koja se zalagala za podršku Jugoslaviji afirmisanjem „nacionalnog interesa u komunističkom bloku“. Ona se 1948—1953. branila od oba Woka, koristeći protivurečnosti između Istoka i Zapada, a na drugoj strani i različitim strujama na Zapadu. Prihvatajući zapadnu ekonomsku i vojnu pomoć u vreme krize i ugroženosti s Istoka, ona je odbacivala da ova pomoć bude uslovljena ideološkim i političkim koncesijama.

stanja sa Saveznom Republikom Austrijom ili su izdati za slučaj ratnog stanja Federativne Narodne Republike Jugoslavije sa nekom stranom silom.

II

Odredbe ovog ukaza pretstavljaju jednostranu unutrašnju meru i ne prejudiciraju ni u čemu rešenja koja bude sadržavao ugovor o uspostavljanju nezavisne i demokratske Austrije i ne odnose se na pitanja koja proističu iz postojećih međunarodnih ugovora o posleratnoj Nemačkoj. . .

Službeni list FNRJ, 4, 1951.

UKAZ

O UKIDANJU RATNOG STANJA SA NEMAČKOM, 1951.

S obzirom da je proteklo 6 godina od završetka rata (1941—1945) i da više nema osnova za dalje održavanje ratnog stanja između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Nemačke, utvrđuje se

I

Od dana stupanja na snagu ovog ukaza neće se na Nemačku i nemačke državljane primenjivati pravni propisi Federativne Narodne Republike Jugoslavije koji su proistekli iz ratnog stanja sa Nemačkom ili su izdati za slučaj ratnog stanja Federativne Narodne Republike Jugoslavije sa nekom stranom silom.

II

Odredbe ovog ukaza pretstavljaju unutrašnju meru i ne prejudiciraju ni u čemu rešenja koja bude sadržavao ugovor o miru sa Nemačkom i ne odnose se na pitanja koja proističu iz postojećih međunarodnih ugovora o posleratnoj Nemačkoj.

III

Odredbe ovog ukaza odnose se na Nemačku kao celinu i na sve nemačke državljane...

Službeni list FNRJ, 35, 1951.

SPORAZUM O PRIVREDNOJ SARADNJI IZMEĐU FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE I SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Beograd, 8. januara 1952.

Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Sjedinjenih Američkih država:

Sporazumele su se kako sledi:

Clan I

1. Vlada Sjedinjenih Američkih Država obavezuje se da pomogne Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju time što će Vladi Federativne Narodne Republike Jugoslavije ili licu, agenciji ili organizaciji

koju odredi Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije pružati onu pomoć koju ova bude tražila a koju bude odobrila Vlada Sjedinjenih Američkih Država. Vlada Sjedinjenih Američkih Država pružaće ovu pomoć na osnovu i u smislu propisa, uslova i odredaba o prestanku važenja odnosnih zakona Sjedinjenih Američkih Država i stavljajući na raspolaganje Vladi Federativne Narodne Republike Jugoslavije samo onu robu, usluge i drugu pomoć koji se mogu staviti na raspolaganje na osnovu ovlašćenja iz tih zakona.

2. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije ulagaće stalne napore sama i zajedno sa ostalim zemljama koje vrše takve napore u cilju razvijanja privrednih snaga i postizanja privrednih uslova bitnih za trajni mir i blagostanje, kako bi se te zemlje, za vreme trajanja ovog Sporazuma, osposobile da postanu nezavisne od vanredne spoljne privredne pomoći.

3. U pogledu pomoći koju pruža Vlada Sjedinjenih Američkih Država Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji, a koja je nabavljena sa područja van Sjedinjenih Američkih Država, njenih teritorija i poseda, Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije saradivaće sa Vladom Sjedinjenih Američkih Država da bi se obezbedilo da nabavke budu izvršene uz razumne cene i pod razumnim uslovima i da bi se postiglo da dolari koji se na taj način stavljaju na raspolaganje zemlji od koje su pribavljene robe i usluge budu upotrebljeni saglasno aranžmanima koje je Vlada Sjedinjenih Američkih Država zaključila sa svakom od tih zemalja.

Clan II

1. Da bi se postigla najveća privredna snaga upotrebom pomoći primljene od Vlade Sjedinjenih Američkih Država, Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije nastojaće što više:

(a) da usvoji ili zadrži mere koje su potrebne radi obezbeđenja efikasne i praktične upotrebe svih sredstava kojima raspolaže, uključujući

(I) one mere koje bi bile potrebne da bi se obezbedilo da se roba i usluge primljene kao pomoć na osnovu ovog Sporazuma upotrebe za ciljeve koji su u skladu sa ovim Sporazumom i, ukoliko je to izvodljivo, sa opštim ciljevima navedenim u listama koje je podnela Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije da potkrepi traženje pomoći koju će pružiti Vlada Sjedinjenih Američkih Država;

(II) posmatranje i pregled korišćenja tih sredstava pomoću efikasnog sistema kontrole;

(b) da unapredi razvoj industrijske i poljoprivredne proizvodnje na zdravoj privrednoj osnovi i, kada Vlada Sjedinjenih Američkih Država zaželi, da saopšti toj Vladi detaljne predloge za određene projekte koje Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije namerava da izvede bitnim delom iz pomoći koja se pruža na osnovu ovog Sporazuma, uključujući, kada je to izvodljivo, projekte za povećanje proizvodnje prehrambenih artikala, obojenih metala i saobraćajnih sredstava;

(c) da obezbedi stabilnost svoje vlade, čvrstinu valutnog kursa, i unutrašnju finansisku stabilnost;

(d) da saraduje sa ostalim zemljama koje primaju pomoć na osnovu Zakona o privrednoj saradnji u olakšavanju i potsticanju sve veće razmene dobara i usluga među tim zemljama, i u smanjivanju pre-

preka u međusobnoj trgovini, imajući u vidu jačanje privrednog razvitka Federativne Narodne Republike Jugoslavije i ostalih prijateljskih zemalja.

2. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije preduzeće mere koje smatra potrebnim, i sarađivaće radi toga i sa ostalim zemljama, da bi onemogućila poslovnu praksu i poslovne aranžmane sklopljene u međunarodnoj trgovini koji je sužavaju i koji ograničavaju pristup na svetska tržišta ili pomažu međunarodnu monopolističku kontrolu, ukoliko ta praksa ili ti aranžmani otežavaju postizanje ciljeva ovog Sporazuma. ..

Međunarodni ugovori FNRJ, sv. br. 2, god. 1952.

ODOBRENJE RAZMENJENIH PISAMA IZMEĐU MINISTARSTVA
INOSTRANIH POSLOVA FNRJ, S JEDNE STRANE, I AMBASADA
SAD, VELIKE BRITANIJE I FRANCUSKE S DRUGE STRANE,
O PRODUŽENJU EKONOMSKE TRIPARTITNE POMOĆI
ZA PERIOD OD 1. JULA 1952. DO 30. JUNA 1953. GODINE

BRITANSKA AMBASADA

Beograd, 11. oktobra 1952.

Gospodine Ministre,

Čast mi je izvestiti Vas da na osnovu memoranduma izmenjenih 10 i 28 jula 1952 god. i razgovora vođenih 16 i 22 avgusta na Bledu između pretstavnika Vlade Ujedinjenih Kraljevstva, Sjedinjenih Država, Francuske i Jugoslavije, Vlada Njenog Veličanstva Ujedinjenog Kraljevstva namerava da produži tripartitnu ekonomsku pomoć Jugoslaviji za vreme od 1 jula 1952 g. do 30 juna 1953 g., prema sledećem sporazumu:

RAVNOTEŽA PLATNOG BILANSA

Četiri Vlade uviđaju važnost koju za Jugoslaviju ima uspostavljanje ravnoteže platnog bilansa za najkraće moguće vreme. Prima se na znanje da je Vlada Jugoslavije čvrsto odlučila da upotrebi ovu ekonomsku pomoć na najbolji način i da preduzme unutrašnje ekonomske mere da postigne ovaj cilj. Četiri Vlade su saglasne da izmene potpune informacije i mišljenja po ovim pitanjima.

INVESTICIJE

Četiri Vlade uviđaju da stepen investiranja mora delimično da zavisi od raspoloživosti deviza. Obzirom na neizvesnosti raspoloživosti deviza, prioritetni sistem za ispunjenje jugoslovenskog investicionog programa je naročito važan. Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Država i Francuske primaju k znanju izjavu datu u ime Vlade Jugoslavije da je, u planiranju tekućeg investicionog programa, odgovarajuća pažnja posvećena i biće posvećivana utvrđivanju prioriteta zasnovanih uglavnom na sledećim kriterijumima, u kojoj će meri objekat doprineti poboljšanju bilansa plaćanja kao i do koje mere je objekat već izrađen. Drugi kriterijumi prema konkretnim slučajevima uključuju stepen razvoja srodnih industrija, rok potreban za završenje objekta i mogućnost industrije da se takmiči na svetskom tržištu. Četiri Vlade

su saglasne da izmenjuju informacije u cilju razvijanja saradnje na ovom polju.

POLJOPRIVREDA

Četiri Vlade su saglasne da je povećanje poljoprivredne proizvodnje u Jugoslaviji od prvenstvene važnosti. Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Država i Francuske primaju na znanje da je Vlada Jugoslavije spremna da pruži informacije u pogledu svojih napora na ovom polju i da izmenjuju poglede i mišljenja u cilju olakšanja pomoći od strane Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Država i Francuske.

SPOLJNI DUGOVI

Četiri Vlade su saglasne da je poboljšanje sadašnjeg stanja jugoslovenskih dugova bitno. One su se dalje saglasile da se mora tražiti radikalniji metod za postizanje tog poboljšanja. Jedna od predloženih mogućnosti je konferencija kreditora. Drugi metodi mogu proizići iz zajedničkih razmatranja problema. Četiri Vlade će prema tome preduzeti hitna savetovanja u cilju postizanja stvarnog načina za poboljšanje položaja Jugoslavije u vezi dugova.

BUDUĆI ZAJMOVI

Četiri Vlade su saglasne da treba smatrati što je više moguće Međunarodnu banku za razvoj i obnovu kao izvor za buduće zajmove za jugoslovenski investicioni program. One priznaju da je njihova međusobna saradnja potrebna da bi se postigao ovaj cilj.

Četiri Vlade su dalje saglasne da su za ugovaranje zajmova izvan Međunarodne banke za razvoj i obnovu takođe zainteresovane Vlade koje doprinose ekonomskoj pomoći Jugoslaviji i da će četiri Vlade izmenjati mišljenja kad god se potreba za takve zajmove pojavi.

SIROVINE

Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Država i Francuske žele da nabave neke sirovine i proizvode od Jugoslavije, i Vlada Jugoslavije pristaje da upotrebi svoje najbolje mere da zadovolji razumne potrebe Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Država i Francuske na ovom polju.

TEHNIČKA POMOĆ

Četiri Vlade su saglasne da je odredba o tehničkoj pomoći Jugoslaviji važan aspekt njihove ekonomske saradnje, i da će one što je moguće više preduzimati korake za slanje inostranih tehničkih stručnjaka u Jugoslaviju, kao i za usavršavanje jugoslovenskih tehničkih stručnjaka u inostranstvu, kako viših tako i nižih stepena stručnosti.

Biću zahvalan ako me Vaša Ekselencija obavesti o saglasnosti Vaše Vlade sa napred iznetim.

Primate, Ekselencijo, uverenje o mom najvišem poštovanju.⁷

Ivo Mallet, s.r.

Službeni list FNRJ, Dodatak: Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 7, Beograd, 14. jun 1957.

⁷ Ukupna vrednost tripartitne pomoći od 1951/2. do 1954/5. iznosila je 492,9 miliona dolara, s tim što je najveći deo otpadao na SAD (406,9 miliona dolara, ili 82,50%).

„BORBA" O PREKIDU DIPLOMATSKIH ODNOSA IZMEĐU FNR JUGOSLAVIJE I VATIKANA

Beograd, 17. decembra 1952.

Pomoćnik ministra inostranih poslova dr Aleš Bebler primio je danas pre podne otpravnik poslova apostolske nuncijature u Beogradu, monsinjora Silvija Odija, i predao mu notu u kojoj Vlada FNRJ izjavljuje da je izlišno dalje održavanje diplomatskih odnosa između FNRJ i Svete stolice jer su oni krivicom Vatikana došli u suprotnost sa ciljem kome bi jedino imali da služe. U noti se ističe da Vlada FNRJ očekuje od Svete stolice da u najkraćem mogućem vremenu povuče svoje predstavništvo iz Beograda.

U noti se potseća da je Vlada FNRJ prvog novembra 1952 godine uputila Svetoj stolici protestnu notu zbog postupka Svete stolice i njenog predstavništva u Beogradu koji se mogu nazvati jedino grubim mešanjem u unutrašnje poslove Jugoslavije.

„Bez obzira na protest — kaže se dalje u ovom dokumentu — u noti je bila ujedno jasno izražena spremnost jugoslovenske vlade za poboljšanje odnosa sa Svetom stolicom ukoliko bi ova zaista imala nameru da dejstvuje u pravcu otklanjanja konflikata između katoličke crkve i države. Do ovih sukoba dolazi prvenstveno zbog toga što odlučujući deo visokog klera katoličke crkve u Jugoslaviji ne želi, ili ne zna, da dovede svoje postupke u sklad sa ustavnim načelima o odvajanju države od crkve i o garantijama slobode veroispovesti”.

„Jugoslovenska vlada — nastavlja nota — uvek je smatrala da cilj održavanja redovnih diplomatskih odnosa između Svete stolice i FNRJ može biti jedino ostvarenje ovog zadatka i da bi van toga zadatka ovi odnosi postali bespredmetni. Stoga je jugoslovenska vlada očekivala da će Sveta stolica s punom pažnjom razmotriti njene primedbe u pogledu politike i postupka Svete stolice u Jugoslaviji — koji su se, nažalost, sve dosad razvijali upravo u suprotnom pravcu od pomenutog cilja — i da će dati zadovoljavajući odgovor”.

„Međutim, ova se očekivanja nisu opravdala. Jugoslovenska vlada do danas nije primila nikakav formalan odgovor na svoju notu. Naprotiv, u međuvremenu, Sveta stolica objavila je svoju nameru da odlikuje visokim crkvenim zvanjem jednog jugoslovenskog građanina, koji je po važećim zakonima i pred redovnim sudom ove zemlje osuđen zbog saradnje sa okupatorom i prezren od ogromne većine jugoslovenskog stanovništva zbog nacionalne izdaje i moralne i stvarne odgovornosti za krvave zločine nad stanovništvom, naročito pravoslavne i jevrejske veroispovesti u vreme rata, koje je činila kvislinška vlast sa kojom je on aktivno saradivao. Ovaj korak jugoslovenska vlada ne može shvatiti drukčije nego kao javnu deklaraciju da uređenje odnosa katoličke crkve u Jugoslaviji prema državi nije u interesu Svete stolice, već da, naprotiv, njenim interesima odgovara zaoštravanje tih odnosa”.

„Ovo mišljenje jugoslovenske vlade potvrđeno je u poslednje vreme i talasom antijugoslovenske kampanje u raznim zemljama iz izvora koji su poznati po svojoj povezanosti sa Svetom stolicom i koji su svakako od nje dobili i potsticaj za takvu aktivnost”.

„Jugoslovenska vlada — kaže se dalje u noti — ne želi da se na ovom mestu zadržava na razlozima zbog kojih se Sveta stolica upušta u takvu antijugoslovensku politiku. Jedno je neosporno, naime, da ova politika nema nikakve veze sa interesima katoličkih vernika, niti sa

brigom za položaj katoličke crkve u Jugoslaviji, koji je uostalom u suštini isti kao i u većini zapadnoevropskih zemalja. Naprotiv, Sveta stolica je svojim stavom i delovanjem, pa čak i direktnom intervencijom, ometala uvek svako nastojanje ne samo Vlade FNRJ nego i dobrog dela katoličkog klera da se regulišu nerešena pitanja. U ovoj svojoj aktivnosti Sveta stolica služila se raznim sredstvima, počev od pritiska na pojedine sveštenike velikim brojem ekskomunikacija pa do upućivanja preciznih direktiva, kojima se potstiče katolički kler na aktivnost suprotnu interesima i zakonima njihove zemlje. Dok je Vlada FNRJ rešila na zadovoljavajući način pitanje odnosa između države i svih ostalih crkava u zemlji, dotle odnosi sa katoličkom crkvom usled ovakvog stava Svete stolice, nisu mogli biti regulisani na zadovoljavajući način. Pomenute mere Svete stolice dokazi su da je ona rešena da i dalje nastavi politiku potkopavanja unutrašnjeg jedinstva Jugoslavije i otežavanja njenog međunarodnog položaja, to jest politiku koja već odavna karakteriše sve postupke Svete stolice prema Jugoslaviji i prema katoličkoj crkvi u ovoj zemlji".

„Svi ti postupci Vatikana znače faktički prekid odnosa od strane Vatikana sa Vladom FNRJ, pošto je Vatikan pogazio i najelementarnije principe saradnje, pa i uobičajene kurtoazne obzire".

„U takvim uslovima — podvlači se u noti — Vlada FNRJ smatra da nema smisla dalje održavanje redovnih diplomatskih odnosa između FNRJ i Svete stolice jer su oni krivicom Vatikana došli u suprotnost sa ciljem kome bi jedino imali da služe. Umesto da pomažu regulisanje nerešenih pitanja iz odnosa između crkve i države, oni ga ometaju i čak sprečavaju. Vlada FNRJ istovremeno podvlači da ova njena odluka neće imati nikakvog uticaja na njen načelni stav u pogledu slobode vere i slobode delovanja crkve u oblasti religije u okviru ustavnog poretka u Jugoslaviji".⁸

Borba, 18. decembar 1952.

UGOVOR

O PRIJATELJSTVU I SARADNJI IZMEĐU FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE, KRALJEVINE GRČKE I REPUBLIKE TURSKE

Februara 1953.

I

U cilju da na trajan način obezbede svoju saradnju, Strane ugovornice će se konsultovati o svim problemima od zajedničkog interesa.

Ministri inostranih poslova Strana ugovornica održavaće redovno [konferenciju jednom godišnje i, ako se to smatra potrebnim, češće, u cilju da se razmotri međunarodna politička situacija i da se donesu slobodne odluke, u skladu sa ciljevima ovog Ugovora.

⁸ Prekid odnosa sa Vatikanom odudario je od opšte linije jugoslovenske politike da se u vreme pritiska s Istoka zemlja otvori prema zapadnom svetu. Pored nespremnosti rimokatoličke hijerarhije — na koju je uticao apostolski nuncije u Beogradu — da RKC prihvati u praksi načelo odvajanja crkve od države, na krizu u odnosima Jugoslavije i Vatikana bitno je uticala antijugoslovenska propaganda Vatikana i objavljivanje namere da se Stepincu dodeli kardinalsko zvanje.

II

Strane ugovornice nameravaju i dalje da ulažu zajedničke napore radi očuvanja mira i bezbednosti u njihovoj oblasti i da zajednički nastave razmatranje problema njihove bezbednosti, uključujući tu zajedničke mere odbrane, za kojima bi se mogla pojaviti potreba u slučaju neizazvane agresije protiv njih.

III

Generalštabovi Strana ugovornica nastaviće svoju saradnju u cilju da svojim vladama podnose preporuke, utvrđene sporazumno, u vezi s pitanjima odbrane, radi donošenja koordiniranih odluka.

IV

Strane ugovornice će razvijati svoju saradnju na poljima ekonomije, tehnike i kulture; u slučajevima kada se to smatra korisnim, biće zaključeni celishodni sporazumi i stvoreni potrebni organi za rešavanje ekonomskih, tehničkih i kulturnih problema.

V

Strane ugovornice se obavezuju da će rešavati mirnim sredstvima kakva su predviđena u Povelji Ujedinjenih nacija, i u duhu razumevanja i prijateljstva, svaki spor koji bi se mogao pojaviti između njih; one se takođe obavezuju da će se svaka od njih uzdržavati od svakog mešanja u unutrašnje stvari ostalih Strana ugovornica.

VI

Strane ugovornice će se uzdržavati od zaključenja saveza, ili učešća u akciji uperenoj protiv jedne od njih, ili akciji koja bi mogla naneti štetu njenim interesima.

VII

Strane ugovornice izjavljuju svaka za sebe da nikakve međunarodne obaveze koje su sad na snazi između njih i jedne ili više drugih država nisu u protivrečnosti s odredbama ovog Ugovora; one s druge strane preuzimaju obavezu da ubuduće neće preuzeti nikakvu međunarodnu obavezu koja bi mogla biti u suprotnosti s ovim Ugovorom.

VIII

Ovaj Ugovor ne utiče i ne može se tumačiti kao da ma na koji način utiče na prava i obaveze koji za Grčku i Tursku proističu iz Severnoatlanskog Ugovora od 4 aprila 1949. godine. . .⁹

Službeni list FNRJ, br. 12, 1953.

⁹ Jugoslavija je normalizovala svoje odnose i sa susednom Kraljevinom Grčkom, koji su inače bili opterećeni teškom hipotekom grčkog građanskog rata za čije je izazivanje Grčka optuživala Jugoslaviju. Grčka Komunistička partija se 1948—1949. složila sa optužbama Rezolucije IB-a. Grčki komunisti su optuživali KPJ da je razvijala neprijateljstvo između Grka i Makedonaca; da je Jugoslavija zatvorila granicu i na taj način doprinela gušenju borbe DAG, te da grčki bori koji su prešli u Jugoslaviju rade na širenju dezerterstva među ustaničkim snagama. Nikos Zaharijades je objašnjavao poraz DAG isključivo prelaskom Jugoslavije u „imperijalistički tabor“, zapostavljajući strateške promašaje KP Grčke u ratu i posle rata i sasvim podređujući svoje ponašanje spoljnim faktorima.

D. Mugoša u navedenom radu ističe da je jugoslovenska pomoć DAG prestala 9. juna 1949. Naime, Ambasador Kenon je 9. juna 1949. citirao E. Kardelja: „Mi tamo više nemamo prijatelja“, kao dokaz o prestanku pomoći Jugoslavije grčkim gerilcima. F. Maklejn se poziva na Tita koji mu je maja 1949. rekao da

REŠENJE O PRIHVATANJU SPORAZUMA SADRŽANOG U
MEMORANDUMU O SAGLASNOSTI IZMEĐU VLADA
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE,
REPUBLIKE ITALIJE, SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA
I UJEDINJENE KRALJEVINE O SLOBODNOJ TERITORIJI TRSTA

Oktoobra 1954.

Izražavajući zadovoljstvo što je pregovorima postignut sporazum sadržan u Memorandumu o saglasnosti između vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Republike Italije, Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjene Kraljevine o Slobodnoj Teritoriji Trsta,

smatrajući da taj sporazum u današnjim međunarodnim odnosima pretstavlja odgovarajuće ostvarenje opravdanih prava naroda Jugoslavije i njihovih vekovnih težnji za oslobođenje i ujedinjenje,

konstatujući sa žaljenjem da je jedan deo naših sunarodnika još avek ostao van granica Federativne Narodne Republike Jugoslavije,

smatrajući da i pored toga postignuti sporazum predstavlja krušan doprinos svetskom miru i međunarodnoj saradnji,

Savezno izvršno veće, na osnovu čl. 79 tač. 1 u vezi sa čl. 9 st. 1 alineja 3 Ustavnog zakona,

rešilo je:

1. Prihvata se sporazum sadržan u Memorandumu o saglasnosti između vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Republike Italije, Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjene Kraljevine o Slobodnoj Teritoriji Trsta, postignut u Londonu 5 oktobra 1954 godine, kao aneksima i pismima njemu priključenim.

2. Danom kad u smislu tačke 2 Memoranduma budu sprovedene granične ispravke u njemu predviđene, a po prestanku rada Vojne up-

/iše neće pomagati Grčku demokratsku armiju. Zvanična izjava jugoslovenske vlade o zatvaranju granice prema Grčkoj skinula je to pitanje s dnevnog reda odnosa Zapada i Jugoslavije. Tito je u Puli 10. jula 1949. objasnio zatvaranje granice upadima trupa grčke vlade na jugoslovensku teritoriju i bombardovanjima graničnih sela FNRJ. No odlučujuću ulogu u promeni politike odigrali su pritisak Napada i napadi KP Grčke i Radio-stanice „Slobodna Grčka“. Po Kardelju, Jugoslavija nikome neće na silu nuditi pomoć.

Radio-stanica „Slobodna Grčka“ je već 6. jula 1948. napala Vladu FNRJ za zdaju DAG, to jest za propuštanje rojalističkih grčkih snaga na svoju teritoriju dakle su napadale grčke borce. Tito je javno oštro reagovao i demantovao ove vrđnje. Šesti plenum CK KP Grčke je krajem jula 1948. podržao Rezoluciju IB, li je odlučeno da se taj stav zadržu u tajnosti, jer je DAG bila neophodna jugoslovenska vojna pomoć. Na Petom plenumu grčke partije Markos Vafijades je bio menjen zbog razmimoilaženja oko načina vođenja rata. Tom prilikom je bio opuzen za „titoizam“. Zaharijades je stao na stranu Rezolucije IB i nosio politiku rckih komunista protiv KPJ i Jugoslavije sve do normalizacije odnosa između ugoslavije i SSSR-a.

Smirivanjem na grčko-jugoslovenskoj granici došlo je do razvijanja ekonomskih odnosa između dve zemlje. Grčka, Jugoslavija i Turska počele su da raznenjaju parlamentarne i vojne delegacije. Povezivanje ovih zemalja ubrzavale su zapadne sile. Dotadašnja saradnja je 1954. pretvorena u Balkanski pakt potpisan ia Bledu 9. avgusta 1954. (Ugovor o savezu, političkoj saradnji i uzajamnoj ponoci). Jugoslovenska vlada je na Balkanski pakt gledala kao na defanzivan savez, >ez ideološkog sadržaja. Ugovorom je Jugoslavija preuzimala obaveze prema balkanskim državama u Severnoatlantskom paktu, ali je nastojala da otkloni povezivanje s tom vojnom i političkom organizacijom. Posle 1955. ovaj pakt je izgubio tnačaj, ali nije bio formalno raskinut,

rave JNA jugoslovenske zone STT, uvodi se civilna uprava Federativne Narodne Republike Jugoslavije na teritoriji na koju se po ovom sporazumu proširuje civilna uprava Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

3. Civilnu upravu na teritoriji označenoj u tački 2 ovog rešenja vršiče narodni odbori opština, gradskih opština i srezova, kao i u okviru svojih prava i dužnosti republički i savezni organi.

Na području sreza Kopar kao i na području dosadašnje Zone A Slobodne Teritorije Trsta na koje se proširuje civilna uprava Federativne Narodne Republike Jugoslavije, prava i dužnosti republičkih organa vršiče odgovarajući organi vlasti Narodne Republike Slovenije, a na području sreza Buje — odgovarajući organi Narodne Republike Hrvatske.¹⁰

Savezna narodna skupština, Stenografske beleške, knjiga prva, sveska 1—7, Beograd, 1954, 824—827.

DRŽAVNI UGOVOR O USPOSTAVLJANJU NEZAVISNE I DEMOKRATSKE AUSTRIJE

Maja 1955.

Član 7

Prava slovenačke i hrvatske manjine

1. Austrijski državljani pripadnici slovenačke i hrvatske manjine u Koruškoj, Gradištu i Štajerskoj uživaju ista prava pod istim uslovima kao svi ostali austriski državljani, uključujući i pravo na sopstvene organizacije, skupove i štampu na svom sopstvenom jeziku.

2. Oni imaju pravo na osnovnu nastavu na slovenačkom ili hrvatskom jeziku i na srazmeran broj sopstvenih srednjih škola; s tim u vezi revidiraće se školski program a pri ustanovi za nadzor školstva osnovaće se odeljenje za slovenačke i hrvatske škole.

3. U upravnim i sudskim područjima Koruške, Gradišta i Štajerske sa slovenačkim, hrvatskim ili mešovitim stanovništvom, slovenački ili hrvatski jezik biće dozvoljen kao službeni jezik pored nemačkog. U tim područjima topografski nazivi i natpisi biće na slovenačkom ili hrvatskom jeziku kao i na nemačkom.

4. Austriski državljani pripadnici slovenačke i hrvatske manjine u Koruškoj, Gradištu i Štajerskoj učestvovaće u kulturnim, upravnim i

¹⁰ Pod pritiskom Italije, vlade SAD i Velike Britanije prešle su 1952. na politiku svršenih činova prema Slobodnoj Teritoriji Trsta. Na konferenciji u Londonu maja 1952. donele su odluku da se uprava u zoni „A” preda Italiji, čemu se Jugoslavija suprotstavila. Kriza je dostigla vrhunac oktobra 1953. obostranom koncentracijom vojske na granici. Jugoslavija je bila spremna da oružjem spreči ulazak Italijana u zonu „A”. Gledišta su usklađena na pregovorima između predstavnika Italije, Ujedinjenog Kraljevstva, Jugoslavije i SAD o sudbini STT. Sporazum o rešenju tršćanskog pitanja potpisan je 5. oktobra 1954. u Londonu i poznat kao Memorandum o saglasnosti između vlada Italije, Ujedinjenog Kraljevstva, SAD i Jugoslavije o Slobodnoj Teritoriji Trsta. Kompromis je predvideo da čitava ranija zona „B” i deo bivše zone „A” (površine 11,5 km² i s oko 3.000 stanovnika) budu pod upravom Jugoslavije, a da preostali deo ove zone pripadne Italiji. Sporazum je sadržavao i odredbe o pravu manjina i uspostavljanju slobodne luke u Trstu.

sudskim ustanovama i organima ovih područja pod istim uslovima kao i ostali austrijski državljani.

5. Zabraniče se delatnost organizacija čiji je cilj da hrvatskom ili slovenačkom stanovništvu oduzme njihov manjinski karakter ili njihova manjinska prava.¹¹

Savezna narodna skupština, Stenografske beleške, knjiga druga, sveska 1—6, Beograd, 1955, 819—821

¹¹ Vlada FNRJ pristupila je 1955. Državnom ugovoru sa Austrijom. Savezno veće Savezne skupštine usvojilo je marta 1956. deklaraciju kojom priznaje stalnu neutralnost Austrije. Članom 7 Državnog ugovora predviđeno je da austrijski državljani koji pripadaju slovenačkoj i hrvatskoj manjini u Koruškoj, Gradišću i Štajerskoj uživaju ista prava pod istim uslovima kao i ostali austrijski državljani.